

tuđini koja o vratu visi ko olovni ham, u hladnoj Kanadi, u koju je protjeran iz svoje Bosne, Resulović, kako vrijeme odmiče, sve teže i bolnije podnosi otrgnutost od zavičaja. On je, naprosto, zaljubljen u svoj rodni kraj, i to ne krije, već tu ljubav hiperbolizira: *U mom kršnom zavičaju/ miriše i kišno nebo/ i huk vode iz ibrika...* Svoj senzibilitet pjesnik utapa u prirodi i, u gotovo nadrealističkom maniru, stihuje: *Noć spava u nebeskim krošnjama ili: Niz kulu se mjesec vižlasto spusti.* U tim i takvim osjećanjima koja nadrastaju moguće, pjesnik, otkrivajući svoje duševno stanje, uveliko inspirira i samog čitaoca da se nađe na njegovom mjestu. Kao da želi potvrdu od njega da ono lično neminovno svoj puni smisao nalazi samo u općem. Izvan toga, izvan svog ambijenta i sredine, čovjek će se osjećati kao *riba na suhom*. S te strane, čovjek neminovno mora biti vezan za svoju grudu zemlje, svoje korijene i ono što je, ustvari, njegova priroda. Dakako, Resulović u Kanadi nije svoj na svome. On sanja svoje suncem obasjano Trebinje i u hladnom i sumornom Windsoru još više tuguje za idiličnim mirom. U tom intimnom košmaru, u raskoraku između tuđine i zavičaja, stvarnosti i ideala, Resulović stihove ispisuje i bunca i u njima lijek napaćenoj duši pronalazi u prošlim danima (pjesma *Žeđ mladeži moje*). Prožet nostalgijom, on se danima svoje mladosti vraća kao nečemu što je djevičanski čisto, što je neokaljeno, pretvarajući ih u mit. Zamišljen nad svijetom u kome se *kantarom tegoba mjeri* i krhkom ljudskom sudbinom (pjesma *Na Balkanu*), gdje: *Izgubljen obraz u koprivi čaminja/ ponos stenje u kandžama bola/ žedna duša pusti pijesak pije/smrtna pjena nevin život rola*, pjesnik istražuje i odnos ljubavi i smrti. Njemu ljubav predstavlja pokretačku snagu pomoću koja se može i treba uspostaviti ravnoteža za onim što je izgubljeno i narušeno (*Esma i Najla*). Smrt, opet, ne znači i kraj. Kod Resulovića se smrt javlja kao mjerilo vrednovanja, kao mjera stvari i pojava.

Konačno, iznad svega stoji želja za povratkom, želja da se *obnovi svoje gnijezdo*, da se *sevdíše na svom sprudu*. Resulovićevi stihovi na to upućuju.

Selman SELHANOVIĆ

TRAGOM MUHADŽIRSKE DRAME

Safet Bandžović: *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2006.

Istražujući i posvećujući naučni opus mi-gracijama muslimana slavenskog porijekla na Balkanu, uvaženi historičar dr. Safet Bandžović ponudio je našoj javnosti izuzetno vrijednu knjigu koja u svom naučnom pristupu daje cjelovitu sliku ne samo demografskih kretanja na ovim prostorima, nego, kroz prešutno dozvoljavanje masovnih protjerivanja muslimana, otkriva i tendencije pojedinih evropskih sila. Riječ je o knjizi *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku*, čiji već naslov zorno govori o temi.

Bandžović u ovoj knjizi prati posljedice i uzroke koji su doveli do toga da se muslimani iz BiH, Sandžaka, Makedonije i sa Kosova iseljavaju u Tursku. Dakako, to iseljavanje nije bilo dobrovoljno. Ono je inicirano mnogim i raznim pritiscima koji nisu bili tek ekonomske prirode. Naime, padom i povlačenjem osmanske uprave, kršćanske zemlje smatrale su da borba protiv Osmanskog carstva podrazumijeva i nestanak muslimana te da su muslimani ostaci okupatora, a islam vanevropska religija. Te i takve predrasude, svjesne ili ne, doprinijele su da muslimani Balkana spas potraže u Turskoj. Posebno su bile katastrofalne odluke Berlinskog kongresa, 1878. godine, na kome je, odlukom o stvaranju nacionalnih država, praktički legalizirana izvršena radikalna etnička čišćenja muslimana. Po njihovom iseljavanju je organizirano doseljavanje pravoslavno stanovništvo, čime su se mijenjali i duh i kultura gradova i naselja. Fakti govore da je 1687. godine, nakon mletačkog osvajanja Herceg-Novog, iz ovog grada iselilo 2.200 stanovnika, a u gradu i okolini uništeno 45 džamija i preko 40 mesdžida. Drugi primjer ukazuje: Nikšić je bio najsilnija *muhamedanska* varoš na Balkanu, postojale su četiri džamije i u njemu je živjelo 410 muslimanskih i 40 kršćan-

skih porodica. Danas je ta demografska slika sasvim drukčija.

Bandžović u prvom poglavlju knjige, od ukupno šest, prati iseljavanje muslimana iz novopripojenih krajeva Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. U toku tog procesa iseljeno je više od milion muslimana, koji su svoje utočište pronašli u Istanbulu i Anadoliji. Muhadžiri su, navodi on, u Turskoj bili prihvaćeni *na osnovu opšteg shvatanja islamske dužnosti, ali također i zbog tradicionalne osmanske prakse da daju utočište svakom ko to zatraži*. Prilikom iseljavanja, muslimanima je oduzimana zemlja, imovina, sva prava, te su u svakom pogledu bili gubitnici. Oni koji su, pak, ostali, nisu imali nikakvu zaštitu. Štaviše, politika koja se vodila protiv muslimana na Balkanu imala je cilj da ih u potpunosti marginalizira i prisili na iseljavanje. Usljed narušavanja osnovnih ljudskih prava, muslimani su protestirali, ali bezuspješno. Zanimljivo je pismo kojim je tadašnji reisu-l-ulema Džemaludin Čaušević protestirao kod vlasti. U njemu stoji: »Hiljade ljudi ubijenih, šest žena spaljeno, 270 sela opljačkano i uništeno, eto bilansa za nas Muslimane prilikom svečanog stvaranja Jugoslavije, kojoj smo se i mi spremali služiti svom dušom. Mi smo ipak Sloveni, ali Srbi odbacuju da nas smatraju takvim. Smatraju nas se uljezima. Nakon što su Srbi postali gospodari situacije, mi nikada nismo pozvani da učestvujemo u političkim sastancima i savjetovanjima«. U takvim okolnostima, muslimanski svijet se okrenuo sebi – odbijali su školovati svoju djecu plašeći se asimilacije, bojeći se povlašavanja. Preko školstva i obrazovanja, vlasti su, u kasnijem periodu, nastojale pokidati tradicionalne veze između BiH i Sandžaka, kao da oni tokom povijesti nikad nisu bili cjelina. Historija se na taj način mijenjala i prilagođivala.

I Drugi svjetski rat donio je nova stradanja muslimana. Dr. Bandžović činjenično ukazuje na njih i otkriva stereotipe dogmatskih historiografskih radova o tome. Nova vlast donijela je nove zabrane i osporavanja. Komunisti su tako, pored mnogih zabrana, zabranili muslimankama nošenje zara i feredže. Mjesni komitetet Komunističke partije u Novom Pazaru izdavao je direktive vakufskom odboru šta treba raditi u akciji skidanja zara. U fabrici Raška doveden je

direktor Golubović sa zadatkom da lomi navodnu muslimansku zaostalost i feudalizam. Isti je zabranio da se posti za ramazan, jer u industriji, po njemu, nisu mogli raditi gladni radnici.

Knjiga dr. Safeta Bandžovića je knjiga koja plijeni svojom nepobitnošću, istinom pred kojom naučna i svaka druga javnost ne može ostati ravnodušna. Ona trijezni i krijepi.

Selman SELHANOVIĆ

NOVI UDŽBENICI ZA VJERONAUKU

Muamer Tinjak: Vjeronauka za drugi razred osnovne škole, El-Kalem, Sarajevo, 2006.

Iskrene čestitke profesoru Muameru Tinjaku, koji je, koristeći svoje znanje i iskustvo, znao i umio osjetiti i procijeniti šta je to što je potrebno djetetu uzrasta drugog razreda osnovne škole.

U današnjim okolnostima, takozvanoj eri kompjutera, kad sve ide naprijed, uz izuzetan napredak i uspon savremenih tehnologija, kolega Tinjak je osjetio i shvatio da se u svom udžbeniku vrati priči kao osnovnom polazištu, kroz koju može realizirati sve postavljene ciljeve i zadatke ovako osjetljive teme iz oblasti vjeronauke.

I dalje veoma često čujemo pitanje, pa čak i polemike i u sredstvima javnog informiranja, je li mjesto vjeronauci u školi ili ne.

Muamer Tinjak je uspio da na sasvim drukčiji, savremeniji način pristupiti prezentaciji vjere i samog predmeta vjeronauke. On se bavi pitanjima koja su i tema ostalih predmeta u osnovnoj školi, a to su:

- odgoj i obrazovanje,
- higijena,
- ekologija,
- moral.

Svi njegovi tekstovi njeguju upravo to i imaju odgojni, moralni, poučni, ekološki značaj, to jest odražavaju našu svakidašnjicu, realnost i stvarnost.